

Л.Ю.Рагузіна

Черкаський державний технологічний університет

НОВАТОРСЬКІЙ ХАРАКТЕР ХУДОЖНІХ ПОШУКІВ ПОЕТІВ-БІТНИКІВ 70 – 80-Х РОКІВ ХХ СТ.

Серед багатьох проблем сучасної вітчизняної американістики творчість бітників все ще, на жаль, залишається поза пильною увагою дослідників та істориків літератури. При всіх позитивних зрушеннях у сучасній науці про літературу, бітництву пощастило найменше: якщо його сьогодні й згадують, то в основному це стосується, як правило, творчості бітників 50-х років. Водночас загальновідомо, що їхнє “революційне експериментаторство” не вичерпується лише цим періодом американської літератури. У працях багатьох дослідників літератури небезпідставно стверджується, що саме бітники мали незаперечний вплив на становлення особливостей художнього мислення кінця ХХ – початку ХХІ ст. (праці І.Гассана, Ф.Джеймсона, Т.Денисової, О.Зверева). Проте до сьогодні так і немає синтетичних праць, у котрих би висвітлювалися основні тенденції творчості бітників 70 – 80-х років, розглядалися впливи їхньої культурної традиції на художній дискурс “післябітниківських часів”. На наш погляд, значною мірою відповіді на це запитання дозволило б дослідження творчості бітників 70 – 80-х років, коли їхні художні відкриття вже не сприймалися як “виклик” існуючій культурі, а поступово ставали органічною частиною літературного процесу, і більшість тогочасних американських письменників вже починала використовувати їхні художні досягнення у своїй творчості.

На початку 70-х років література бітників хоча й не набула такого розмаху й такої масштабності як у кінці 50-х–60-х років, але продовжувала вагомо заявляти про себе в літературному процесі тогочасної американської літератури. Основним напрямом творчості „розбитих” було змалювання тогочасної картини світу в медитативно-філософському аспекті, причому вони намагалися порушувати як нові, так і традиційні для бітників теми: негативний вплив „цивілізованого” суспільства на навколишнє середовище, наслідки військових конфліктів у Південній Азії, тоталітарні режими в Центральній Європі. Особливий інтерес представляє їхнє “експериментаторство” в царині художньої форми – значна частина цих новаторських починань органічно увійшла в інші, так би мовити, “післябітницькі” художні системи, серед яких можна, наприклад, назвати постмодернізм. На жаль, творчість бітників ще й до сьогодні залишається поза пильною увагою дослідників. На наш погляд, дослідження творчості бітників дало б змогу окреслити важливі вектори розвитку американського суспільства 70-80-х років, показати складну трансформацію художнього мислення бітників у структуру постмодернізму.

Вже в 1972 році книга А.Гінзберга “Падіння Америки” (“The Fall of America”) одержала Національну книжкову премію. Основу цієї книги склали подорожі поета по Америці. Поетика його віршів нагадує тут

своєрідний калейдоскоп, де примхливо змінюють одне одного пейзажі, обличчя, рекламні оголошення, що їх можна побачити всюди через віконце автомобіля. Все це породжує в ліричного героя цілий потік різних асоціацій, спогадів, роздумів. Доповнюють цю картину і постійні “звукові образи”: радіоновини, реклама, популярні пісні, що захопили собою увесь ефір, створюючи щось на взірць звукового колажу. Прикметною у плані відтлення безпосередності своїх вражень виявилася й робота поета над “матеріалом”: ці вірші Гінзберг диктував спочатку на магнітофон і лише потім переносив їх на папір, при цьому він намагався максимально зберегти ритм і мелодіку самої манери надиктовування цих творів. Словом, принцип своєрідного колажу й імпресіоністичності як манери організації матеріалу зберігався на всіх стадіях авторського творчого процесу – від задуму до остаточного доопрацювання художнього матеріалу. Саме ці аспекти творення літератури „розбитих” використовувались іншими письменниками – постмодерністами.

У віршах цієї збірки Гінзберг висловлює думку про те, що лише в стихії творчості можна побачити можливість протистояти отруті всюдисущої “автоматизації та роботизації свідомості”, оскільки лише творчість – стихійне, вільне від будь-яких приписів начало, котре спирається на підсвідомі шари людської психіки, іноді навіть на такі, про наявність яких сама людина може навіть і не здогадуватися. За допомогою нової поетичної манери поет прагнув показати не тільки плачевні результати “цивілізованого” поступу людини по землі, а й передати читачеві відчуття пророчого бачення “справжнього буття”, котре неможливо приховати будь-якими автоматичними пристроями й технічними нововведеннями. На думку американських літературознавців, у цій збірці Гінзберг “спромігся протиставити ядерній Америці подих справжньої природи, з її ландшафтами й чарівними місцями” [3, 2559]. У цілому цей збірник тяжіє до епічності в передачі вражень ліричного героя, і поет намагається подати якнайширшу панораму американської дійсності, іноді навіть використовуючи для цього колоритні, багато в чому вкрай натуралістичні образи.

Протягом 70-х Гінзберг опублікував ще дві збірки віршів – “Душа дихає” (“Mind Breathes”, 1977) та “Ода Плутонію” (“Plutonian Ode”, 1981). Вони мають багато спільного: їх, наприклад, об’єднує іронія ліричного героя, що почав відчувати в собі гіркоту своєї поразки перед брутальною “системою” суспільства. Однак подібний зовнішньо песимістичний настрій поєднується в нього з думками про суголосність своїх переживань і страждань з усіма тими, кому не байдужа подальша доля Америки. Найголовніше, що він цінує – це можливість відгукнутися щиро і широко на біль та страждання іншої людини, незважаючи на те, що сучасність аж ніяк не сприяє тому, щоб особистість проявляла такі почуття. На тверде переконання поета, слід провести “тотальну чистку” земної кулі для того, щоб людину можна було побачити щасливою. Найголовніше – слід якомога швидше знешкодити результати цивілізованого впливу суспільства на природу, котра зазнала таких зрушень, як кислотні дощі, наслідки воєнних конфліктів в Південно-Східній Азії, панування тоталітарних кривавих режимів у країнах Центральної й Південно-Східної Європи. Лише за такої умови світ можна “підготувати” для справжнього

життя й навіть щастя (при всьому скептичному ставленні до такого поняття як “щастя” в ідеології бітницького руху).

Однією з показових для цього часу була поема “Повітря Капітолію” (“Capitol Air”, 1980), в якій Гінзберг торкається “політико-соціологічної” тематики, причому намагається подати широку панораму історичних “фактів”, зачепити глобальну за своїм значенням проблематику, актуальну в першу чергу для таких країн, як США і СРСР. Висловлює своє негативне ставлення до всіх “здобутків” цивілізованого життя, котре призвело до знищення великої кількості людей. Цивілізація, на думку поета, призвела до страждань, “цивілізовані” люди виявилися здатними застосувати ядерну зброю, як це зробили американці в Японії. Іноді над людьми знуцаються задля “великої” ідеї, котра зрозуміла лише самим диктаторам, а не тим, хто вимушений впроваджувати її в життя, як це було в Росії або Камбоджі. При цьому рефреном повторюється наскрізне для твору в цілому словосполучення – “Я не люблю” (“I don’t like”):

I don't like KGB. Gulag concentrations camps
I don't like the Maoist's Cambodian Death Dance
20 million were killed by Stalin Secretary of Terror
He has killed our Red Revolution for ever.* [1,76].

Як і у своїх більш ранніх творах, поет експериментує зі стилістикою й синтаксисом поетичного речення: він, наприклад, принципово не ставить розділових знаків, що вимагає особливої манери декламації цього твору. Декламатор, зокрема, має особливу увагу звернути на ритміку висловлення фрази, котра об’єднує різні за своєю семантикою та образною системою словесні ряди. Водночас вірші мають виголошуватися немов би на одному диханні, одним різким “видихом”.

Згадує принагідно в поемі Гінзберг майже всі “епохальні” для ХХ століття події й окремі реалії, котрі кардинально вплинули на основні політичні настрої людства й стали ознакою й навіть символами “сучасного життя”: вбивство президента Кеннеді, радянські танки в Празі й Угорщині, контрреволюціонерів, котрих утримує ЦРУ, Луб’янку, спецслужби різного ґатунку, котрі служать мафіозним кланам. Цитує в поемі навіть окремих політичних лідерів, вислови яких стали “історичними”. Прикметною фразою, на його думку, стала фраза Хрущова: “Ми Вас поховаємо” (“We will bury You”).

При всьому подібному неприйнятті всіх історично значущих подій ХХ ст., котрі наблизили людство не стільки до щастя, скільки до катастрофи, подальших страждань і горя, Гінзберг не поспішає визначити свою позицію як анархістську. Більше того, він навіть заявляє у творі, що “не любить анархістів”. Для поета більш прийнятною виявляється позиція іронічної людини, котра, усвідомлюючи марність будь-якого протесту проти “сильних світу цього”, бере на себе роль “спостерігача”, “хронографа” історичних подій, до яких вона ставить вкрай іронічно й скептично.

З рядом віршів бітницького спрямування виступив у 70-х роках і Г.Снайдер. В одному з них – “Пісня смакові” (“Song of the Taste”) - поет закликає в усьому слідувати за велінням своєї внутрішньої природи,

* Я не люблю КДБ. Концентраційні табори Гулагу / Я не люблю маоїстський камбоджійський Танок Смерті / 20 мільйонів були вбиті Сталінієм Секретарем Терору / Він вбив нашу стару Червону Революцію назавжди. (підрядник наш - Л.Р.)

відгороджуючись від усього суєтного та мимобіжного. Смак – це те, що дозволяє людині повсякчасно відчувати “близькість” фізичного світу, оскільки його різноманітні предмети та явища завжди мають певний “присмак” для людини. Він закликає відчувати смак трави, свіжого повітря, далеких гір. Власне в цих настановах поета проглядало потужне руссоїстське начало як мотив єдності з природою заради втечі від всеруйнуючого цивілізаторського впливу людської спільноти. Лише на лоні природи людина виявляється здатною не просто стати “дикою” (до дикунських форм життя, як відомо, якраз і закликав Ж.-Ж.Руссо), а й відсторонитися від усього того, що власне заважає їй жити так, щоб саме життя приносило втіху й навіть насолоду і задоволення. Найвище призначення – відчути “смак кохання”, котре здатне сповнити людину справжнім почуттям, якнайповніше виявити її природну сутність. Тому цілком логічним виглядає і кінець вірша:

Kissing the lover in the mouth of bread:

Lip to lip. [4,2606].

І хоча образ “хлібного рота” вражає своєю ексцентричністю, можливо, навіть певною важкуватістю для сприйняття, подібна поетична манера, розрахована значною мірою на те, щоб приголомшити читача, котрий звик до сентиментальних освідчень у коханні, цілком відповідала бунтівним настановам бітників. Прикметно, що, як і Гінзберг, Снайдер не поспішає проствалювати пунктуаційні знаки в цьому творі, що мало особливу акцентувати, як вже зазначалося, на ритмічному аспекті твору, і було його більш повнозвучним у плані висловлення образної думки в межах окремого поетичного уривку й вірша в цілому. Поетична образність у цьому вірші Снайдера зовнішньо виглядає надто “прозаїчною”, але подібна манера викладу поетичної думки мала на меті зробити вірш “доступнішим” читачеві, не вимагала особливого інтелектуального “напруження”, а натомість базувалася на принципі “вслуховування” в поетичний текст, наголошувала на необхідності емоційного “занурення” в образну думку автора.

Щоправда, вже в 70-х Г.Снайдер зосередився на тому, що в тодішній критиці дістало назву “дидактична проблематика”, а основний пафос його творів здебільшого розвивав мотиви “чарівної природи”, “поетичної ночі”, що надихає поета на меланхолійні роздуми про сенс людського життя (“Острів Тартл” (“Turtle Island”, 1975)). Переважаючою стала точка зору, що світ – це складний універсум, де все знаходиться в динаміці становлення та розвитку (як писав він в одному зі своїх віршів – “все змінюється, як хмари на небі”). Подібний філософський погляд на світ стимулював і особливу систему моральних цінностей та чеснот, котрі вже не вписувалися в систему цінностей бітників: тепер, на його думку, “енергія природності” стимулює людину стати більш толерантною до всього того, що її оточує. В подальшому таке спрямування художніх пошуків стало важливим чинником для впровадження нових критеріїв моральної поведінки героя в американській літературі, котрий спирається на постулати власної виробленої системи внутрішніх цінностей, “що стає конструктивним началом поетики художнього твору, де існує специфічна діалектика “добра” і “зла” в їхній неподільній і навіть амбівалентній єдності” [2, 11].

* Поцілуй кохану в її хлібний рот: / Губи в губи.(підрядник наш - Л.Р.)

Зберігає характерну для бітників художню манеру поетичної творчості і такий поет, як Р.Дункан. Показовий у цьому плані вірш-поема “З сюїти 17 століття” (“From Seventeenth Century Suite”, 1977), в якій поет особливо наголошує на музиці як на особливій формі людського одкровення, що дозволяє піднятися над сірою буденністю й зазирнути в трансцендентний світ вищих сутностей. Музика в душі ліричного героя викликає цілу гаму асоціацій, які начебто зовнішньо й не мають нічого спільного: це і “рози”, і “полум’я”, і “смерть”, і “страждання”. Насправді, як виявляється, всі ці речі тісно пов’язані між собою, оскільки музика – то є квінтесенція людського життя, складний набір її звуків містить у собі всю гаму людських почуттів, переживань, вони здатні відбити всі складні й напружені моменти людського існування. Поет доходить висновку, що поезія і музика мають багато спільного, оскільки у плані виявлення почуттів і людського духу вони у своїй основі схожі види мистецтва. Відтак і саме мистецтво, як зазначає поет, здатне заглибитися “в серцеву фатальність” (“hearts fatalities”).

У плані художньої поетики Дункан, згідно з традиціями бітницької літератури, у цій поемі робить спробу максимально наблизити прозову й поетичну форми в манері побудови окремої фрази чи речення, але загалом зберігає поетичний ліричний струмінь, особливе відчуття колоритності художнього поетичного образу, його насиченості експресивними смислами. Звернення в поемі до європейської історії, зокрема до постаті Роберта Соувелла, англійського езуїтського поета кінця XVI ст., котрого підносили як святого римські католики, надає творові особливого романтичного пафосу та історизму. Національна історія будь-якої країни Європи чи Америка – це частина життя кожного мешканця планети Земля, а тому і слід вслуховуватися в перебіг історичних подій із відчуттям особливої відповідальності за те, що відбувається.

У подальшому Дункан зосередився здебільшого на традиційних для американської поезії формах художнього мислення, а основне своє завдання вбачав у тому, щоб зобразити “минуле” в “сучасних” образах. При цьому важливим орієнтиром для нього стала творчість В.Блейка та В.Вітмена, що особливо помітно у таких його збірниках, як “Основи: До війни” (“Ground Work: Before the War”, 1983) та “Основи II: В темряві” (Ground Work II: In the Dark”, 1987). Однак і надалі цей поет зберіг особливе відчуття реальності, характерне для бітників, що спиралося на “деканонізоване” ставлення до оточуючого світу, відкривало простір для іронії та самоіронії. Незмінним залишився і його інтерес до містичних вчень, що у 80-х вже набуло ознак загального інтересу багатьох американських письменників до окультних наук, усього загадкового й малозрозумілого для пересічного читача, що не підтовлений спеціально до сприйняття художнього тексту з елементами містичного та таємничого.

Підводячи підсумки, слід особливо наголосити на тому, що творчість бітників 70-80-х років відзначалася не менш активним новаторством у царині художньої форми, ніж у попередній десятиліття. Бітники продовжують активно експериментувати в царині пошуку експресивного слова, зростає інтерес до “емпіричної оболонки” світу, відбувається реабілітація натуралізму й “абстрактного експресіонізму” як способу віддзеркалення людської природи й поведінки, синтез музики і поезії, органічне поєднання в художньому творі сатири, гумору, сарказму й водночас “космічного” суму та трагізму.

1. *Ginsberg A., Drooker E.* Illuminated Poems. – New York: Four Walls Eight Windows, 1986. – P.76.
2. *Newton A.Z.* Narrative Ethics. – Cambridge, London: Harvard University Press, 1997. – P.11.
3. The Norton Anthology of American Literature. – New York, London: Norton @ Company, 1995. – P.2559.
4. *Snyder G.* Song of the Taste // The Norton Anthology of American Literature. – New York, London: Norton @ Company, 1995. – P. 2606.

Summary

This article is dedicated to the beatnik's poetry of the 70 – 80th XX century, which is characterized by the specific portraying of American life in meditatively – philosophical aspect. The article contains the analysis of poetics' sources of the "beat" poets.

Стаття надійшла до редколегії 22.11.2003

© Л.Ю.РАГУЗИНА, 2003